

HOLLAND FESTIVAL Componist dirigeert ook werken van Richard Ayres, Wolfgang Rihm en Iannis Xenakis

Reinbert de Leeuw terug bij Erik Satie

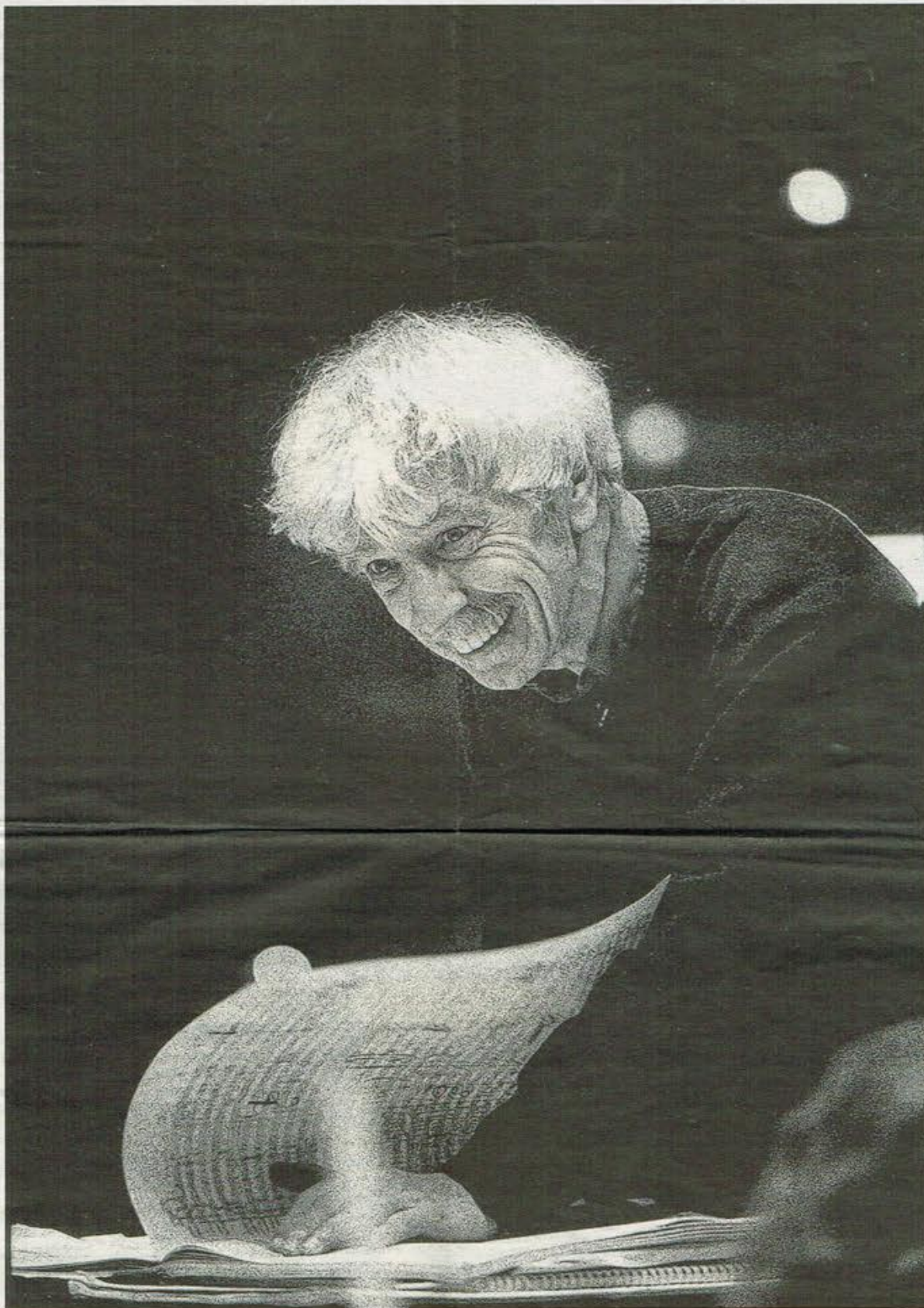
Voor het grote publiek zal Reinbert de Leeuw altijd de pianist blijven op die drie wereldberoemde jaren zeventig-langspeelplaten met vroege pianowerken van Erik Satie. In het Holland Festival 2011 keert hij als dirigent terug met werk van Iannis Xenakis en als pianist zowaar met opnieuw... Erik Satie!

door René Seghers

Met een blik op het drukke programma van Reinbert de Leeuw valt bijna niet te geloven dat de éminence grise van de eigentijdse muziekpraktijk alweer 72 jaar is. Het begon allemaal heel speels, herinnert De Leeuw zich: „Ik was een jaar of tien toen ik Chopin imiteerde met préludes die ik zelf componeerde. Ik had een natuurlijke fascinatie voor componeren. Daar komt mijn roeping vandaan.” Al doende legde De Leeuw gedurende zijn tienerjaren vanzelf de lange weg van Chopin naar zijn generatiegenoten onder de componisten af. Tegelijkertijd bouwde De Leeuw een carrière als uitvoerder van eigentijdse klassieke muziek op. De Leeuw: „Dat was de muziek waar ik als componist dicht bij stond. Voor mij was het daarom een logische keuze juist die muziek te program-

‘Rond 1890 keerde Satie zich af van wat er om hem heen gebeurde’

meren tijdens optredens.” Eigentijdse klassieke muziek beleeft momenteel een opleving. Concerten met werk van componisten als Satie, Xenakis en andere avant-gardisten zijn regelmatig uitverkocht. Dat is lang anders geweest. Volgens De Leeuw komt dat door de verstikkende werking van de Tweede Weense school, met daarin componisten als Arnold Schönberg, Alban Berg en Anton Webern: „Toen de tonale muziektaal begin 1900 ophield de enige taal te zijn waarin componisten zich uitdrukten, dacht men dat er een nieuwe muziektaal zou ontstaan vanuit de Tweede Weense School en het zogeheten serialisme.” Dat serialisme mondde uit in atonale muziek. Men dacht lang dat dit de nieuwe muziektaal zou worden en dat het publiek er wel aan zou wennen. Die gedachte bleek een vergissing, aldus De Leeuw: „Dat was uiteindelijk een doodlopende weg. Terugkijkend was het misschien wel een te intellectueel gedomineerde stroming. Dat kwam de populariteit niet ten goede. Het maakt mij overigens niets uit van welke muzikale taal iemand zich bedient, als hij daarin maar een authentiek ge-

Reinbert de Leeuw keert op het Holland Festival 2011 terug als dirigent met werk van Iannis Xenakis en als pianist met Erik Satie. foto **GPD**

Reinbert de Leeuw tijdens Holland Festival

- 13 juni 2011, Locatie: Muziekgebouw aan 't IJ, De esoterische wereld van Erik Satie, Prelude de la porte héroïque du ciel (Drame ésthétique de Jules Bois), Le Fils des étoiles (Wagnérie Kaldéenne du Sar Péladan), Sonneries de la Rose+Croix (1892), Danses Gothiques (1893)
- Uspud (Christelijk ballet in drie aktes met een libretto van J.P. Condamine de Latour), Reinbert de Leeuw (piano), Arjen Klerkx (video).
- Xenakis weekend: 4 juni (Middagconcert), nakis Phlegra (1975), Rihm Versuchung (2008-2009), Richard Ayres No. 46 (wereldpremière), Asko|Schönberg & Residentie Orkest o.l.v. Reinbert de Leeuw, Locatie: Muziekgebouw aan 't IJ, Amsterdam
- Xenakis Peaux, Métaux (uit Pléiades), Slagwerk Den Haag, 18 uur entreehal Muziekgebouw, gratis toegankelijk)
- 4 juni (avondconcert) Xenakis Terretorh (Residentie orkest) – Xenakis Nomos Alpha (Arne Deforce - cello) – Xenakis Nomos Gamma (Residentie orkest)
- 5 juni (middagconcert) Xenakis Aroua - Xenakis Voile - Xenakis Syrmos, Hans Werner Henze/Orlando di Lasso/Josquin Deprez 6 Fantasia's, Amsterdam Sinfonietta o.l.v. Johannes Kalitzk, Locatie: Muziekgebouw aan 't IJ, Amsterdam
- EXTRA: Xenakis tentoonstelling: 4 juni tot en met 26 juni
- 5 juni (avondconcert) Xenakis Kraanerg (ballet) Asko|Schönberg o.l.v. Arturo Tamayo.

luit ontwikkelt.” De eerste componist met een opmerkelijk individueel geluid was eigenlijk Erik Satie, aldus De Leeuw: „Rond 1890 keerde hij zich als componist volkomen af van wat er

om hem heen gebeurde. Hij was destijds overigens vooral bekend als cafépianist. In zijn latere leven is hij door samenwerking met Picasso en Picabia enorm in aanzien gestegen.”

De Leeuw waarschuwt de fans van zijn beroemde Satie-opnamen uit de periode 1977 tot 1980: „Ik koos bewust voor een langzaam tempo, waarbinnen die muziek tot zijn recht kwam. Dat ontsloot

de magie van met name de Gnossiennes en Gymnopédies. Die opnamen sloegen onverwacht wereldwijd aan en als ik die composities daarna op concerten speelde, kon je een zucht van herkenning door de zaal horen gaan. De werken die ik op het aankomende Holland Festival speel komen echter uit een latere periode, vandaar ook mijn eerder uitgesproken waarschuwing!” De Leeuw doelt op Saties esoterische periode tussen 1891 en 1894: „Dat was zijn Rozenkruiserperiode, waarin hij een eigen kerk stichtte. Hij schreef destijds stukken die ondoorgroendelijk zijn, mede omdat hij zelf alles mystificeerde.” Saties zelden uitgevoerde ballet Uspud scheen De Leeuw lang onuitvoerbaar. De Leeuw: „De actie die in de handeling beschreven staat is zo surrealistisch en extreem, dat het als ballet sec onmogelijk gegeven kan worden. Het gaat over duizenden figuren: mensen met hagedissenkoppen, een kerk in de gedaante van een hele mooie vrouw met een dolk in haar borst, instortingen, vallende rotsen, demonen, martelaren enzovoorts. Alles draait om de bekering van Uspud, maar tegenover die exuberante actie staat een volledig in zichzelf gekeerde muziek, die nooit op die actie ingaat.” Die tegenstelling heeft De Leeuw altijd gefascineerd: „Ik zocht voor de aanstaande uitvoering tijdens het Holland Festival een vorm waarbinnen het stuk uitvoerbaar werd. Videokunstenaar Arjen Klerkx vond uiteindelijk een bevredigende oplossing, waarbij video-beelden op de handeling reageren.”

De Leeuws aandeel in het Holland Festival 2011 houdt overigens niet op bij het Satie-programma.

‘Xenakis componeerde muziek waarbij je denkt: wat krijgen we nu!’

Hij dirigeert werken van Richard Ayres en Wolfgang Rihm en speelt een prominente rol in het Iannis Xenakis weekeinde. De Leeuw: „Xenakis componeerde muziek waarbij je denkt: wat krijgen we nu!” Volgens De Leeuw kan een luisteraar die nog niet met Xenakis bekend is in shock raken: „Met ongelofelijke radicaliteit heeft hij bepaalde ideeën uitgewerkt. De trompet staat hier, de cello daar, er breken gevechten tussen de instrumenten uit. Xenakis' compositie Phlegra is voor mij een uitdaging omdat het stuk raakt aan de grenzen van de speelbaarheid. Die spanning is prachtig en tekent Xenakis als componist. Hij doet een enorm beroep op de energie van de musicus en de fysieke grenzen. De compositie van Richard Ayres is ten tijde van het interview nog niet af. Wordt De Leeuw nooit eens moe van al die nieuwe stukken, waarvan je maar moet afwachten of het wat is? De Leeuw: „Hoe ouder je wordt, hoe groter het raadsel van de muziek wordt. Het gaat niet om de minder geslaagde stukken, maar om de momenten dat je verwonderd achterblijft door iets dat iemand toevoegt.”